

Функціонування і розвиток механізмів державного управління

УДК 330.356

Вдовенко Наталія Михайлівна

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри глобальної економіки*

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Vdovenko Nataliia

*Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Global Economy*

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Горяня Лариса Григорівна

*доктор філософії, кандидат педагогічних наук, доцент,
Президент Міжнародної академії культури безпеки, екології та здоров'я*

Horiana Larysa

*Doctor of Philosophy, Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, President*

International Academy of Culture of Safety, Ecology and Health

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТА СТАЛОГО
РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ
ENSURING COMPETITIVENESS AND SUSTAINABLE
DEVELOPMENT OF THE MANAGEMENT MECHANISMS SYSTEM
OF THE HEALTH CARE SPACE OF EDUCATION IN UKRAINE**

Анотація. У статті здійснено аналіз рівня розвитку системи механізмів управління здоров'язбережувального простору освіти, інноваційної активності в економіці та суспільстві. Встановлено, чинники впливу на місце країни в конкурентній динаміці світової ієрархії,

швидкість проходження через шаблі технологічних укладів до суспільства знань. Акцентовано увагу на агрегованих індикаторах для побудови загального індексу людського розвитку з позицій фахівця з безпеки життєдіяльності. Для кількісного представлення трьох базових вимірів людського розвитку використовуються такі індикатори: середня очікувана тривалість життя при народженні, показник довголіття, де провідну роль відіграють аспекти здоров'язбереження; частка грамотних серед населення 15 років і старшого та сукупна частка здобувачів освіти серед населення відповідного віку, показники освіченості; скорегований реальний ВВП на одну особу, показник матеріального добробуту. Розглянуто ідеї запровадження програми-медіум, яку потрібно впроваджувати і здійснювати разом з програмою-мінімум через підготовку суспільства до поступу вперед, інституціалізації під визначену мету на ідеях сталого розвитку системи механізмів управління здоров'язбережувального простору освіти. Запропоновано інтегрувати різні підходи та погляди на одну цілісну, складну проблему, впровадження міждисциплінарної термінології, оприлюднення узагальнюючих висновків прискорить можливість нинішнім і майбутнім управлінцям реалізувати оптимальні стратегії з метою зміни вектору нестабільності на шлях до сталого екологічно безпечного розвитку. Зроблено висновок, що наукове забезпечення інноваційного шляху розвитку України зі сторони вчених економістів, соціологів, екологів, психологів тощо може бути здійснено при умові реформування системи механізмів управління освітою і наукою через формування потужної мотиваційної системи здоров'язбереження. Здійснено пошук оптимальних можливостей переходу на інноваційну стратегію, або стратегію сталого, збалансованого, стійкого екологічно безпечного, гармонійного, розвитку здоров'язбережувального простору освіти через формування екологічної культури та конкурентоспроможності.

Ключові слова: механізми, здоров'язберезувальний простір, освіта, управління, здоров'язбереження, національна інноваційна система, розвиток.

Summary. *The article analyzes the level of developing the system of management mechanisms of the health-saving space of education, innovative activity in the economy and society. The factors affecting the country's place in the competitive dynamics of the world hierarchy, the speed of passing through the steps of technological structures to the knowledge society have been established. Attention is focused on aggregated indicators for building a general index of human development from the perspective of a life safety specialist. The following indicators are used to quantitatively represent the three basic dimensions of human development: average life expectancy at birth, longevity index, where aspects of health care play a leading role; the share of literates among the population aged 15 years and older and the total share of education seekers among the population of the corresponding age, indicators of education; adjusted real GDP per person, an indicator of material well-being. The idea of introducing a medium program, which must be implemented and carried out together with the minimum program through the preparation of society for progress, institutionalization for a specific purpose based on the ideas of sustainable development of the system management mechanisms of the health-preserving space of education, is considered. It is proposed to integrate different approaches and views on one integral, complex problem, the introduction of interdisciplinary terminology, the publication of general conclusions will accelerate the opportunity for current and future managers to implement optimal strategies in order to change the vector of instability on the way to sustainable ecologically safe development. It was concluded that the scientific support of the innovative development path of Ukraine from the side of economists, sociologists, ecologists, psychologists, can be carried out under the*

condition of reforming the system of education and science management mechanisms through the formation of a powerful motivational health care system. The search for optimal opportunities for the transition to an innovative strategy, or a strategy of sustainable, balanced, sustainable ecologically safe, harmonious, health-preserving education space development through the formation of environmental culture and competitiveness, was carried out.

Key words: *mechanisms, health care space, education, management, health care, national innovation system, development.*

Постановка проблеми. Світове суспільство вступає в стадію постіндустріального, інформаційно-інтелектуального розвитку, в якому рівень розвитку системи механізмів управління здоров’язберезувального простору освіти, інноваційної активності в економіці та суспільстві, загалом визначає поступ країни до прогресу, місце країни в конкурентній динаміці світової ієрархії, швидкість проходження через щаблі технологічних укладів до справжнього суспільства знань. Для України, яка задекларувала інноваційний шлях поступу на цьому шляху, надзвичайно важливо знайти способи активізації інноваційних процесів у соціально-економічній, здоров’язберезувальній, екологічній сфері. Базовим завданням, яке спонукає вчених до подальших досліджень, є пошук оптимальних можливостей переходу на інноваційну стратегію, або стратегію сталого, збалансованого, стійкого екологічно безпечного, гармонійного, розвитку.

Аналіз публікацій. Питаннями забезпечення сталого розвитку конкурентоспроможності та системи механізмів управління, економічних інновацій, займається багато дослідників, зокрема Жаліло Я. [1], Бондаренко М. [2], Шевчук В. [3], Каракай Ю. [5], Гражевська Н. [6], Білорус О. [8], Грибанов В. [9]. Вченими аналізуються конкретні шляхи активізації інтелектуально-інноваційного потенціалу, проводяться наукові конференції з проблем інноваційного розвитку економіки, видаються

аналітичні доповіді. Значно менше узагальнюючих робіт, в яких би проблеми активізації інноваційного розвитку розглядалися одночасно з позицій економіста, соціолога, фахівця з безпеки життєдіяльності та екологічної безпеки суспільства. Інтеграція різних підходів і поглядів на одну цілісну, навіть дуже складну проблему, впровадження зрозумілої всім міждисциплінарної термінології, оприлюднення узагальнюючих висновків прискорить можливість нинішнім і майбутнім управлінцям реалізувати оптимальні стратегії з метою зміни вектору нестабільності на шлях до сталого екологічно безпечного розвитку, використавши ноосферну ідею академіка В. І. Вернадського [10–14].

Метою статті є висловлення бачення на основі багаторічних досліджень та практичного досвіду шляхів активізації інтелектуально-інноваційного потенціалу й переходу на засади сталого розвитку здоров'язбережувального простору освіти через формування екологічної культури та конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині в руслі нової парадигми розвитку планетарної цивілізації в ХХІ столітті відбувається переоцінка основних цінностей соціо-еколого-економічного і здоров'язбережувального розвитку. Від економічної спрямованості суспільство переходить до інноваційно-економічної; від нагромадження матеріального багатства (що стало «хворобою споживацтва» у розвинутих країн Заходу) як основи особистого добробуту, аж до опрацювання інформації як основи суспільного прогресу; від прибутку і конкуренції як основних рушіїв кількісного економічного зростання, до співпраці та солідарності задля виживання та поліпшення якості життя; від використання природи як джерела ресурсів та комфорту до надання їй якості самоцінності; від безвідповідального «підкорення» природи – до формування і реалізації принципів мудрості екологічного імперативу.

Світове співтовариство як і українське суспільство починає усвідомлювати, що не так володіння матеріальними благами, як володіння інформацією та інтелектуальним потенціалом визначають місце людини в сучасному суспільстві, місце країни в сучасному світі. Інвестиції в людський, соціальний потенціал і формування на цій основі інтелектуального капіталу суспільства перетворюються на пріоритетний загальнонаціональний інтерес України [8; 11; 13; 14] і є справою національної безпеки, стратегічним фактором конкурентоспроможності країни. зрозуміти основну ідею й логіку концепції людського розвитку, з'ясувати способи оптимізації між економічним зростанням, зайнятістю, рівнем життя та людським розвитком, навчитися розраховувати індекс людського розвитку та його складові за методологією ПРООН, а також аналізувати динаміку показників людського розвитку в Україні.

Для кількісного представлення трьох базових вимірів людського розвитку використовуються такі індикатори: середня очікувана тривалість життя при народженні, показник довголіття, де провідну роль відіграють аспекти здоров'язбереження; частка грамотних серед населення 15 років і старшого та сукупна частка здобувачів освіти серед населення відповідного віку, показники освіченості; скорегований реальний ВВП на одну особу, показник матеріального добробуту. Ці індикатори вимірюються різними одиницями, змінюються вони нерівномірно та нерідко різноспрямовано. Тому для побудови загального індексу людського розвитку (ІЛР) потрібне агрегування цих індикаторів, тобто зведення їх воєдино.

$$Ілр = \frac{Ід+Іо+Ір.ж}{3}$$

Також здійснюється ранжування країн світу за показником ІЛР наступним чином: країни з дуже високим рівнем людського розвитку – для яких $ІЛР \geq 0,8$; країни з високим рівнем людського розвитку – $0,7 \leq ІЛР <$

0,8; країни з середнім рівнем людського розвитку $-0,55 \leq \text{ІЛР} < 0,7$; країни з низьким рівнем людського розвитку – для яких $\text{ІЛР} < 0,55$.

Безперечно, будь-які кроки на шляху впровадження інновацій в суспільстві вимагають глибокого розуміння тенденцій розвитку, творчого підходу і здатності приймати раціональні рішення в умовах невизначеності [3]. Так, потрібно сформуванати саме такий кадровий менеджмент, який має відповідні якості та здатний сприйняти принцип екологічного імперативу, реалізувати систему інтегрального екологічного управління [4]. Інноваційна діяльність є видом діяльності, що пов'язаний з трансформацією ідей, результатів наукових досліджень і розробок чи інших науково-технічних досягнень, в новий продукт, що впроваджується на ринку; в удосконалений технологічний процес, що використовується в практичній діяльності; в підхід до здійснення соціальних послуг, використання нових соціальних технологій, що ведуть до прискорення суспільного розвитку. Хочемо звернути увагу саме на соціальні технології, які при вмілому застосуванні в соціальному аспекті та раціональному управлінні можуть дати значний якісний поштовх для переходу України до нової якості життя, забезпечення економічної ефективності та екологічної безпеки, справедливого розподілу природних благ в межах одного покоління та між поколіннями, поліпшення здоров'я людей, тобто переходу на інноваційний шлях розвитку – прийняту світовим співтовариством стратегію сталого розвитку.

Активізація інноваційної діяльності в аспекті здоров'язбереження, веде до інновацій, передбачає цілісну систему наукових, технологічних, організаційно-управлінських, фінансових, комерційних, а також соціально-психологічних і стратегічних педагогічних заходів. Відбувається процес реалізації нововведення. В широкому розумінні «інновація» є синонімом успішного розвитку економічної, соціально-екологічної, управлінської, освітньої, інтелектуально-духовної та інших сфер на базі різноманітних нововведень. Вчені виокремлюють п'ять типів інновацій: впровадження

нового продукту; нового методу виробництва; створення ринку; освоєння нового джерела доставки сировини; реорганізація структури управління. Переносючи цю схему в макро-масштаб всієї країни, можна сказати: саме реорганізація системи управління є в Україні однією з тих слабких ланок, зміцнивши яку, можна змінити вектор руху від нестабільності, енерго- та ресурсовитратності до сталого екологічного і безпечного розвитку. Вказане слід терміново здійснювати і реалізовувати на практиці, оскільки не потребує великих матеріальних витрат, а лише колективних соціальних зусиль. Програмою-медіум, яку потрібно задіяти негайно і здійснювати разом з програмою-мінімум є підготовка суспільства до поступу вперед, інституціалізація під визначену мету, формування концептуальної влади на ідеях сталого розвитку системи механізмів управління здоров'язбережувального простору освіти, інноваційної активності в економіці та суспільстві. Бажано використовувати наукові розробки та напрацювання соціологів, психологів, залучаючи до роботи громадських активістів. Після «векторизації» відповідно до загальної стратегії, для надання динаміки суспільному поступу важливо вміло задіяти метод соціальної мобілізації, разом з представниками ЗМІ, педагогами, психологами та громадськими активістами. Джерелами нашого досвіду є участь в реалізації проектів: «Пошук соціальних технологій активізації вітчизняного виробництва (погляд з регіону)» (1998–2001 рр.), «АФ–1987» (Аграрні реформи і розвиток фермерства, Незалежний інтелектуальний центр, 1987), «Екомен-К» (Підготовка кадрового екологічного менеджменту для реалізації стратегії сталого розвитку (СР) України) (2000–2006 рр.), «Технологія активізації наукових досліджень молодих вчених з проблем СР України» (2000–2004 рр.), «Розробка проекту концепції СР Вишгородського району» (2006 р.), «Аналіз досвіду розробки системи моніторингу в муніципальній програмі врядування та СР» (спільно з Програмою розвитку ООН в Україні МПВСР), (2006–2007 рр.),

«Концептуальні засади освіти для сталого розвитку» (з 2004 р.), в руслі цього проекту – річний підпроект «Моніторинг системи ліцензування МОНУ і її вплив на інтелектуально-інноваційний потенціал України» (2007–2008 рр.), ряд проектів з проблем забезпечення безпеки життєдіяльності різних професійних груп (контингентів). Реалізація програми-максимум пов'язана з перебудовою системи освіти і науки (реорганізація системи центрального управління освітою і наукою здійснюється вже на першому етапі, тобто на етапі програми-мінімум), що формує інтелектуальний потенціал, мотивує його до активної діяльності, тобто трансформує в інтелектуально-інноваційний капітал), впроваджуючи ідеї, закладені в програмі Президента України, а на міжнародному рівні в Доповіді Римському клубу «Немає меж навчанню» [4], в Програмі ООН «Десятиліття освіти для сталого розвитку (2005–2014)».

Нині вчені говорять про такий інтегральний суспільний феномен як інноваційна культура суспільства (ІКС). «Історія розвитку світової економіки показує, що стійкий розвиток виробництва в довгостроковому періоді залежить не стільки від ресурсних можливостей, скільки від інноваційної діяльності і її результатів у конкретній сфері. З одного боку, сама по собі інноваційна діяльність є особливим фактором виробництва, що об'єднує всі інші фактори в єдину економічну систему задля отримання прибутку. З другого боку – залучені сьогодні у виробництво праця і капітал змінюють свою якість і продуктивність не лише на базі нових технологій, що дозволяють різко підвищити рівень господарювання, а в контексті світових цивілізаційних процесів – розвиток сучасної культури, взаємозбагачення національних культур, досягнення відповідного конкурентоспроможного рівня здоров'язбереження. Наявні всі підстави говорити про формування нової «якості» культури, що має в своїй основі інноваційність» [7, с. 7]. Збагачуючи класичну теорію менеджменту принципом відповідальності та впроваджуючи нову етику розвитку

здоров'язбережувального простору освіти через формування екологічної культури, стимулюючи розвиток креативності як засобу навчання, в світовому суспільстві зароджується інноваційна культура екологічного спрямування задля гармонійного його розвитку у XXI столітті.

Для формування конкурентоспроможної інноваційної культури суспільства необхідно задіяти державну програму формування ІКС, розробивши та реалізуючи послідовну й ефективну державну інноваційну політику як одного з ключових факторів формування ІКС. При реалізації цих програм обов'язковим є створення надійної та інформативної системи моніторингу. Без принципу зворотного зв'язку система управління не зможе ефективно працювати.

Маємо можливість звернути увагу на те, щоб ефективно запрацювала національна інноваційна система (НІС) потрібно не лише прийняти концепцію її формування, а й зняти гальмівні чинники й подолати спротив. Процес формування інноваційно сприйнятливого середовища в суспільстві, особливо українському, дуже складний, про що говориться в багатьох приведених у списку використаної літератури роботах. Сучасні тенденції становлення та розвитку НІС в Україні мало відповідають постіндустріальному вектору глобальних перетворень. До ключових проблем, які гальмують розвиток НІС, слід віднести такі [7, 8]: а) відсутність чіткої концепції інноваційних національних пріоритетів, цілеспрямованого послідовного та системного управління інноваційними процесами з боку держави, незадовільне інституційне забезпечення інноваційних зрушень, нестабільність, фрагментарність та суперечливість нормативно-правової бази інноваційної діяльності; б) існування системних проблем у розвитку наукової та науково-технічної сфери, деградація інтелектоємних секторів національної економіки, нехтування інноваційним потенціалом української науки та освіти; в) незадовільне фінансування наукової та науково-технічної діяльності, наслідком чого стало формування

моделі економіки, яка за своїми базовими характеристиками не потребує інновацій, не формує внутрішній платоспроможний попит на інноваційну продукцію та не має стимулів для інвестицій у людський капітал, методики управління здоров'язбереженням в закладах освіти в сучасних умовах.

Нерозвиненість та функціональна неповнота інфраструктури інноваційної діяльності, представлена лише окремими типами інноваційних структур. Низька інноваційна активність вітчизняного бізнесу. За даними Світового економічного форуму, індекс готовності суспільства до функціонування в глобальних мережах в Україні в 2003–2004 р. становив 2,96, в той час, як у США цей показник досягнув 5,50; Сінгапурі – 5,40; Фінляндії – 5,23; Німеччині – 4,85; Франції – 4,60; Естонії – 4,25; Словенії – 3,99; Чехії – 3,80; Польщі – 3,81; Китаї – 3,38; Росії – 3,19; Болгарії – 3,15; Сербії – 2,98 при мінімальному показнику 2,09 (Чад). Отже, є нагальна потреба в активізації діяльності української держави з метою подолання спротиву інноваційним процесам, у стимулюванні інноваційно-інвестиційних зрушень в економіці та інших сферах, що впливають на НІС, в планомірному формуванні інноваційної культури суспільства. Адже, саме рівнем ІКС визначається місце держави у світовій геополітичній та геоекономічній системі. Зараз в глобальній світовій системі виділилося три «кола країн»: перше коло – 30 країн, технологічних лідерів, які генерують вищі технології; друге коло – 20 країн, які здатні використовувати високі технології; третє коло – це понад 150 держав, які «не здатні» до саморозвитку й прогресу і приречені на бідність [9]. Саме ІКС забезпечує сприйнятливість людьми, а на вищому рівні – державою, нових ідей, готовність і здатність до підтримки та реалізації нововведень у всіх сферах життя. Підвищуючи рівень ІКС можна реально добитися в сфері конкретної економіки – прискорення і підвищення ефективності впровадження нових технологій і винаходів; в сфері управління – реальної протидії бюрократичним тенденціям та просування ідеї «екологізації» в

промисловості, агросфері, суспільній свідомості тощо; в сфері освіти – сприянню розкриттю інноваційного потенціалу особистості, соціальної групи, суспільства; в сфері науки - задіяння творчої колективної евристичної діяльності наукових груп для поступу до соціального прогресу; у сфері культури – оптимізації співвідношення між традиціями та оновленням, різними типами та видами культур. ІКС є інтегральним параметром і відображає ціннісну орієнтацію людей, закріплену в мотивах, знаннях, вміннях, навиках творчої діяльності, в компетентності людей, тобто здатності їх творчо вирішувати складні проблеми, а також в нормах поведінки, толерантності до інакшості, до творчих людей. При цьому важливо поступово змінювати несприятливі для виживання нації ментальні риси, доповнюючи їх «новими» цінностями (солідарності, колективізму, здатності надійно працювати в групі, в команді, пріоритетності духовних начал над матеріальним [11-13]. При реалізації проектів такої спрямованості необхідно задіяти як рушійні сили громадські організації, просвітницькі центри, інтелектуальні осередки, «фабрики думки», використовуючи інтерактивні методи та «тонкі» інтелектуальні технології, а також вже відомі методи «мозкового штурму», синектики, метаплану. ІКС показує рівень діяльності відповідних соціальних інституцій (сім'ї, школи, церкви, науки, системи управління на всіх рівнях), а також ступінь задоволення людей соціально-психологічним кліматом в кожному мікросоціумі, задоволення своєю діяльністю, її результатами.

Інноваційна здоров'язбережувальна культура суспільства починається із розуміння поняття творчість, креативність. Водночас це не просто формулювання нових ідей чи теорій, а ще й практичне втілення ідей в кінцевому продукті – інновації, яка доводить на практиці свою ефективність, зокрема економічні інновації – на ринку, соціальні інновації в соціальному прогресі народу, держави. На ментальному рівні механізм уповільнення впровадження інновацій в систему управління

здоров'язбережувального простору освіти, опирається на традиційні структури колективної пам'яті (архетип), етносу (народу) або політичної нації [10]. Саме вони активізують сукупність різнорідних факторів гальмування: економічних, соціальних, психологічних, політичних, культурно-цивілізаційних, здоров'язбережувальних. Ці фактори безпосередньо впливають на осіб, які приймають рішення.

Висновок. Підсумовуючи приведене вище, можна зробити висновки: 1) рушійною силою соціального прогресу нині стає «сукупний інтелект нації» (інтелігенція); 2) наукове забезпечення інноваційного шляху розвитку України зі сторони вчених економістів, соціологів, екологів, психологів тощо може бути здійснено при умові реформування системи механізмів управління освітою і наукою через формування потужної мотиваційної системи здоров'язбереження; 3) система управління державою повинна бути сприйнятливою до наукових інновацій, вміти їх інтегрувати в цілісну структуру, здійснити консолідацію наявного кадрового інтелектуально-інноваційного потенціалу як рушійної сили соціального прогресу. а громадянсько-державне партнерство дозволить провести соціальну мобілізацію широких верств населення та реалізувати програму ноосферного розвитку задля підвищення якості життя через забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку системи механізмів управління здоров'язбережувального простору освіти в Україні.

Література

1. Жаліло Я. А. Перспективи інноваційного розвитку України (аналітична доповідь). URL: <https://cutt.ly/LZHmJi5>
2. Бондаренко М. Ф. Информационному обществу – гуманистично-инновационное образование. Університети: Наука і просвітництво. URL: http://www.universitates.kharkov.ua/arhiv/2003_3/indeks2003_3.html
3. Шевчук В. Я. та ін. Екологічне управління. К.: Либідь, 2004. 432 с.

4. Botkin J. Elmandjra M., Malitza M. No limits to learning. A Report to the Club of Romi. Oxford. ets., 1979. 432 p.
5. Каракай Ю. В. Инновационная деятельность как составляющая инновационной культуры. Развитие инновационной культуры общества. Матер. II наук.-практ.конф. Сімферополь. Азгол-Пресс. 2007. С. 5–8.
6. Гражевська Н.І. Глобалізаційний контекст формування національної інноваційної системи. Інноваційний розвиток економіки і фінансів Зб. наук. пр. Міжнар. наук.-практ. конф. Хмельницький: Гонта. 2008. С. 29–31.
7. Горяна Л., Вдовенко Н., Дмитришин Р., Коробова Н. Механізми управління створенням здоров'язберезувального освітнього простору для забезпечення конкурентоспроможності та розвитку самоврядування. Економічний аналіз. 2022. Т. 32. № 1. С. 14–22.
8. Білорус О. Г. Глобальна перспектива: конкурентоспроможність і сталий розвиток. Конкурентоспроможність і сталий розвиток у глобальній перспективі. За ред. Білоруса О. Г., Ворони В. М. К.: 2005. С. 3–7.
9. Грибанов В. В. Теория и практика формирования механизмов управления инновационными процессами в системе регионального планирования и управления. Развитие инновационной культуры общества. Матер. II наук.-практ.конф. Сімферополь. Азгол-Пресс. 2007. С. 23–32.
10. Український соціум: інтеграція інтелектуального потенціалу. Врублевський В.К та ін. К.: Ін-т соціології НАН України. 2005. 396 с.
11. Вовканич С. Інформація, інтелект, нація. Львів. 1999. 224 с.
12. Мороз О., Саєнко Ю. Час інтелекту: сукупний український розум. Л.: Панорама. 2002. 96 с.

13. Ложачевська О. М., Вдовенко Н. М., Родченко С. С., Ігнатюк В. В. Управління системою адаптивного стратегічного планування інноваційно орієнтованого конкурентоспроможного підприємства в умовах глобалізації та COVID-19. Формування ринкових відносин в Україні. 2022. № 1 (248). С. 53–60.
14. Горяна Л., Вдовенко Н. Система механізмів підготовки кадрів до управління навчальним закладом через парадигму розвитку галузей національної економіки й впровадження здоров'язбережувального простору. *Moderní aspekty vědy: XIX. Сучасні аспекти науки: [колективна монографія]. Česká republika. Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.* 2022. 264 с. С. 30–40.
15. Семенець-Орлова І. Альтернативні класифікації освітніх змін. Актуальні проблеми державного управління. 2015. № 3. С. 26–31.

References

1. Zhalilo Ya. A. *Perspektyvy innovatsiynoho rozvytku Ukrayiny (analychna dopovid')*. URL: <https://cutt.ly/LZHmJi5>
2. Bondarenko M. F. *Informatsionnomu obschestvu – gumanistichno-innovatsionnoe obrazovanie. Universytety: Nauka i prosvitnytstvo.* URL: http://www.universitates.kharkov.ua/arhiv/2003_3/indeks2003_3.html
3. Shevchuk V. Ya. *ta in. Ekolohichne upravlinnya. K.: Lybid'. 2004. 432 s.*
4. Botkin J. Elmandjra M., Malitza M. *No limits to learning. A Report to the Club of Romi. Oxford. ets., 1979. 432 r.*
5. Karakay Yu. V. *Innovatsionnaya deyatel'nost kak sostavlyayuschaya innovatsionnoy kulturyi. Razvitee innovatsionnoy kulturyi obschestva. Mater. II nauk.-prakt.konf. Simferopol'. Az-hol-Press. 2007. S. 5–8.*
6. Hrazhevs'ka N.I. *Hlobalizatsiynyy kontekst formuvannya natsional'noyi innovatsiynoyi systemy. Innovatsiynyy rozvytok ekonomiky i finansiv Zb.*

- nauk. pr. Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Khmel'nyts'kyy: Honta. 2008. S. 29–31.
7. Horyana L., Vdovenko N., Dmytryshyn R., Korobova N. Mekhanizmy upravlinnya stvorenyam zdorov'yazberezhual'noho osvitr'oho prostoru dlya zabezpechennya konkurentospromozhnosti ta rozvytku samovryaduvannya. *Ekonomichnyy analiz*. 2022. T. 32. № 1. S. 14–22.
 8. Bilorus O. H. Hlobal'na perspektyva: konkurentospromozhnist' i stalyy rozvytok. Konkurentospromozhnist' i stalyy rozvytok u hlobal'niy perspektyvi. Za red. Bilorusa O. H., Vorony V. M. K.: 2005. S. 3–7.
 9. Hrybanov V. V. eoriya i praktika formirovaniya mehanizmov upravleniya innovatsionnyimi protsessami v sisteme regionalnogo planirovaniya i upravleniya. *Razvitee innovatsionnoy kulturyi obschestva. Mater. II nauk.-prakt.konf. Simferopol'. Az-hol-Press*. 2007. S. 23–32.
 10. Ukrayins'kyy sotsium: intehratsiya intelektual'noho potentsialu. *Vrublevs'kyy V.K ta in. K.: In-t sotsiolohiyi NAN Ukrayiny*. 2005. 396 s.
 11. Vovkanych S. *Informatsiya, intelekt, natsiya*. L'viv. 1999. 224 s.
 12. Moroz O., Sayenko Yu. *Chas intelektu: sukupnyy ukrayins'kyy rozum*. L.: Panorama. 2002. 96 s.
 13. Lozhachevs'ka O. M., Vdovenko N. M., Rodchenko S. S., Ihnatyuk V. V. Upravlinnya systemoyu adaptyvnoho stratehichnoho planuvannya innovatsiyno oriyentovanoho konkurentospromozhnoho pidpryyemstva v umovakh hlobalizatsiyi ta COVID-19. *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini*. 2022. № 1 (248). S. 53–60.
 14. Horyana L., Vdovenko N. Systema mekhanizmov pidhotovky kadriv do upravlinnya navchal'nym zakladom cherez paradyhmu rozvytku haluzey natsional'noyi ekonomiky y vprovadzhennya zdorov'yazberezhual'noho prostoru. *Moderní aspekty vědy: XIX. Suchasní aspekty nauky: [kolektyvna monohrafiya]*. Česká republika. Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. 2022. 264 s. (S. 30–40).

15. Semenets'-Orlova I. Al'ternatyvni klasyfikatsiyi osvitynikh zmin. Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya. 2015. № 3. S. 26–31.